

Передмова

Твір «Поза межами болю» є частиною автобіографії письменника, адже події, зображені у ньому, Осип Турянський пережив особисто. Він говорить про те, що вижив, з деякою провиною, адже всі його друзі, у цей страшний період його життя, загинули, а він — ні. Та як він міг залишити самих у цьому світі свої найрідніших людей — дружину та сина? Саме їм автор присвячує твір.

Розділ 1

У першому розділі О. Турянський зображує, так звану, дорогу смерті. Сербські полонені змушені долати пішки величезну відстань, не отримуючи близько десяти діб жодних харчів. До того ж, ця подія сталася зимового часу 1920 року, і полонені відчували нестерпний холод, оскільки одягнуті були у тонких пальтах, що призначені для осені, а не для зими.

Звичайно, що ці нелюдські умови могли стерпіти не всі. Долю тих, хто впаде, було визначено заздалегідь — їх розстрілювали на місці.

Серед цього нещасного люду було шість друзів, одним із яких і був автор. Також помітною, незвичайною постаттю став Штранцінгер. Він був німим і сліпим, але не з народження. Річ у тому, що зір у нього відібрав постріл, а мову — невимовне горе — він дізнався, що цей світ залишили його мати та кохана. Спілкуватися із навколишнім світом Штранцінгер міг тільки завдяки музиці — він мав скрипку і вмів на ній віртуозно грати.

Коли настала ніч, друзі заговорили про те, що потрібно розпалити вогнище, адже можна замерзнути на смерть, не маючи потрібного одягу та ніякого джерела тепла. Та, якщо за дрова могли справити напіввологий корч, то розпалити його не було чим. Сабо пропонує взяти для цієї місії скрипку, проте Добровський захищає Штранцінгера, пояснюючи, що, можливо, ця скрипка і тримає його, бідолашного, на цьому світі. Тоді розсудливі товариші вирішують відірвати з одягу кожного з них по частинці сухої тканини, щоб розпалити вогонь. Проте цієї жертви недостатньо — корч не загорівся.

Розуміючи, що без вогню загинуть вони всі, чоловіки вирішують пожертвувати життям когось одного, для того, щоб вижила решта.

Залишилось лише питання: «Кого обрати? Як обрати?» Вирішують бігти, описуючи коло біля корча і чекати, хто з них упаде перший, геть заслабнувши. Саме одяг тієї людини буде спалений. Вони шукали слабшого, адже слабкі, все рівно, не мають шансу вижити.

Коли почали бігати, оповідач згадав про свого малого сина і подумав про те, що він не має права загинути тут і залишити його без батька. Першим не витримав Бояні. Він розумів, що настав його час і плакав. Його не вбили, ні. Він просто лежав на снігу і засинав, а інші просто чекали. Потім з тіла зняли

одяг — і вогонь запалав. Сьогодні п'ятеро вижили, завдяки одному. Сидячи біля вогнища, вони розмовляли про життя і про смерть, ненавидячи свою долю і долю їхнього померлого друга.

Розділ 2

Автор викладає своє ставлення до війни, філософськи її осмислює. Головні герої згадують тих, хто залишився вдома. Ніколич сумує за батьками. Пшилуцький має сина та кохану жінку вдома. У Сабо немає родичів, і друзі бачать у цьому позитив, оскільки йому немає за ким тужити та за кого хвилюватися, і, власне, його смерть, якщо вона прийде, не принесе нікому страшного болю та горя. Добровський, хоча родину має, проте говорить, що відчуває до неї тільки ненависть, адже його народили у такий світ, де його життя нікому не потрібне і зовсім нічого не вартує. Також він згадує випадок який невимовно його вразив. Ще до полону він побачив, як капрал гамселить тіло солдата. На його запитання він з ненавистю відповів, що той труп не має зовсім ніяких грошей і це його так розізлило. Вражений таким людським озвірінням, Добровський убив капрала.

Також друзі говорять про те, що у війні немає навіть ніякого доброго переконання, ідейного спрямування, тобто все це зле, ненависне і безглузде. Так і смерть їхня буде безглуздою, наче у худоби: не від кулі, а від холоду.

Розділ 3

Всі полонені мучаться від жахливого голоду. Шукають з'їсти, хоча б щось. Сабо дістає декілька тисяч крон і намагається з'їсти їх. Добровський не дає. Сабо розповідає про те, звідки він дістав ті гроші. Раніше він відібрав їх в одного капітана. Річ у тому, що на ці гроші мали харчуватися солдати, але капітан вирішив інакше, і їв за ті статки сам.

Потім Сабо та Добровський говорять про капіталізм, дипломатів та грошолюбів, а також про цінність грошей там, де за них можна щось купити і цілковиту безцінь у їхньому положенні.

Голод перемагає здоровий глузд, а також відбирає прагнення до життя: Сабо намагається кинути у прірву, проте його рятує Добровський.

Автору наснився сон про Різдво, яке святкують його рідні.

Пізніше голодний Сабо пропонує з'їсти тіло їхнього мертвого друга, Бояні. Добровський підтримує цю ідею, а Ніколич — ні. Після спорів, вони все ж вирішують не чіпати труп.

Автор бачить образ матері з дітям.

Розділ 4

Над друзями уже літають круки, що передчувають скору смерть котрогось із них. Ніколич наспівує пісню — колискову. Вона нагадує авторові про його дитину та кохану дружину. Пшилуцького переслідують страх зради дружини. Зрештою він втрачає здоровий глузд та помирає в страшних муках. Щоб

додати дров у вогонь, друзі йдуть знову шукати корч. Ідучи, автор марить, він бачить перед собою дружину та сина і кидається у розпачі до них. Товариші його утримують.

Розділ 5

У заключному розділі автор приходять до свідомості в лікарні. Він говорить із Василем Романишиним, який теж був у полоні. Той розповів, що він, разом із лікарями, ідучи дорогою, побачили декілька чоловіків, що сиділи біля вогнища, що вже не палало. Серед них тільки він залишився живим. Потім він дізнається про те, що його рідні залишилися живими. Автор нестримно плаче.